

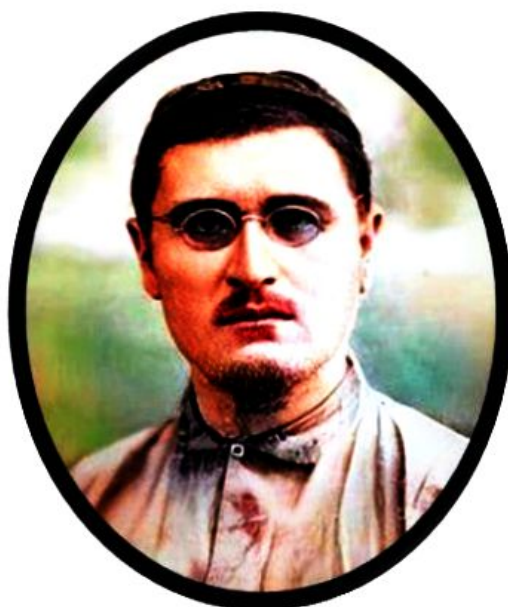
**OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI
ZAHIRIDDIN MUHAMMAD BOBUR NOMIDAGI ANDIJON DAVLAT
UNIVERSITETI**

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI INNOVATSION RIVOJLANISH
VAZIRLIGI**

**YANGI O'ZBEK ADABIYOTINING SHAKLLANISHI VA TAKOMILIDA
ABDULHAMID CHO'LPON IJODINING O'RNI**

XALQARO ILMIY-AMALIY ONLAYN KONFERENSIYA

2022-yil 15-mart

*Uzoq yo'lning yo'lchisiman, boraman,
Istagimni bu yo'llardan olaman!..*

MATERIALLARI

ANDIJON – 2022

OLIV VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI
ZAHIRIDDIN MUHAMMAD BOBUR NOMIDAGI ANDIJON DAVLAT
UNIVERSITETI
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI INNOVATSION RIVOJLANISH
VAZIRLIGI

“YANGI O'ZBEK ADABIYOTINING SHAKLLANISHI
VA TAKOMILIDA ABDULHAMID CHO'LPON
IJODINING O'RNI”

XALQARO ILMIY-AMALIY ONLAYN KONFERENSIYA
(2022-yil 15-mart)

MATERIALLARI

ANDIJON – 2022

УЎК: 821.512.133-4.

КБК: 83. (Ў)

Tahrir hay'ati:

A.S.Yuldashev, R.Shamsutdinov, B.Rahmonov, Z.Mamajonov,
D.Abdullayeva, S.Islomova, I.Madg'oziyev

Mas'ul muharrir:

Dilmurod QURONOV
Filologiya fanlari doktori, professor

Taqrizchilar:

Nurboy JABBOROV, f.f.d. prof.
Bahodir KARIMOV, f.f.d. prof.

Ushbu konferensiya bajarilishi 2021–2022 yillarga mo'ljallangan A-OT-2021-57 raqamli "Cho'lpon hayoti va ijodiy merosi manbalarining elektron platformasi va mobil ilovasini yaratish" mavzusidagi amaliy loyihasi doirasida o'tkazilgan.

CHO'LPON – NAVOIY IJODINING TARG'IBOTCHISI

Annotatsiya: Maqolada Cho'lponning navoiyshunoslikka qo'shgan hissasi haqida so'z boradi va uning fikrlari tahlil qilinadi. Quyida keltirilgan fikrlar Cho'lponning "500 yil" maqolasi asosida dalillanadi.

Tayanch iboralar: Cho'lpon, adabiyotshunos, "500 yil", takliflar, yubiley, navoiyshunoslik faoliyati.

Abdulhamid Sulaymon o'g'li Cho'lpon milliy uyg'onish davri o'zbek adabiyotining yalovbardoridir. Uning nafaqat she'riy asarlari, balki ilmiy maqolalari ham XX asr boshlaridagi mudroq xalqni uyg'otishdek xayrli ishga xizmat qildi...

Cho'lpon adabiyotshunos sifatida, birinchi navbatda, adabiyot va san'atning amaliy masalalari bilan shug'ullangan, yanada aniqroq aytganda, ma'naviy uyg'onish va madaniy rivojlanish asosida adabiy jarayon davomida ko'ndalang bo'lgan dolzarb muammolarga javob topishga intilgan. Shu tarzda adabiyotni o'z davrining ilg'or g'oyalari bilan boyitishga, Sharq va G'arbning bebaho tajribasini yangi o'zbek adabiyotiga olib kirishga harakat qilgan.

Cho'lpon 1924 yilda yozilgan "500 yil" maqolasida birinchilardan bo'lib Alisher Navoiyning 500 yillik yubileyini o'tkazish masalasini qo'yadi va birinchi marta Navoiyning daholigini san'atkor ekani to'g'risida mulohaza yuritadi.

Alisher Navoiy asarlari – hayotning katta-yu kichik haqiqatlarini qamrab olgan ulkan hazina, tarix saboqlarini bag'rida saqlagan ma'naviy manbadir. U so'z san'atkori sifatida turkiy tilning cheksiz imkoniyatlarini bor bo'y-basti bilan ko'z-ko'z etdi. Cho'lpon bu xususda ushbu maqolasida shunday yozadi: "Chig'atoy adabiyoti va tiliga Navoiyning qilg'an xizmati juda ulug'dir. Bu kungi yangi

o'zbek adabiyoti va uning bu kungi sodda shevasi, menimcha, o'sha chig'atoy shevasidan o'zga emasdir".[2.43]

Cho'lpon Navoiyni nafaqat mumtoz o'zbek adabiyotining buyuk namoyondasi, balki umumturk adabiyotining buyuk yalovbardori sifatida baholaydi va bu haqida shunday yozadi: "Usmonli adabiyotining eng ulug' vakili bo'lg'an Fuzuliyi mashhur usmonli yozuvchisi Shamsiddin Samibek Navoiydan keyinga qo'yub ko'rsatadir. Mana bu ham Navoiyning birgina o'zbek qavmi adabiyotida emas, umumturk xalqi adabiyotida ham o'ziga yarasha joy olg'anini ko'rsatadir".

Navoiy ijodini yuksak baholagan Cho'lpon o'z maqolasida chalkash ma'lumotlarga yo'l qo'yadi: "Tarixlarning ko'rsatishig'a qarag'anda, shu bir yil – bir yarim yil orasida ulug' Navoiyning vafotig'a 500 yil to'ladir..." – fikrimizcha, bu o'rinda matbaa xatosi o'tib ketgan yoki Cho'lpon adashgan. 1926-yilda, ya'ni Cho'lpon aytmoqchi yaqin bir-bir yarim yil ichida Navoiy vafotiga 425 yil to'lar edi. Quyiyoqda esa muallif "Navoiyning 500 yilligi" tantanalari haqida gapiradi: "500 yil o'zbek-chig'atoy adabiyoti tarixiga allaqancha narsalar bergan, unda qancha o'zgarishlar yasag'an juda uzun bir muddatdir. O'z adiblariga 5-6 asrlik bir tarix yashata bilgan xalqlar uncha ko'p emasdir. Demak, bizga ham shu bir yil orasida shunday katta bir shodliq, katta bir bayram o'tkazishga to'g'ri keladir" – chamasi, Cho'lpon shoir vafotining 425 yilligini, va keyinroq, tavalludining 500 yilligini nishonlashni nazarda tutgan. Nima bo'lganda ham, Cho'lpon turkiy adabiyotni jahoniy mavqega ko'targan Alisher Navoiyni yuksaklarga ko'tarishni, uning bizga qoldirgan merosini qadrlanishini xohlaydi. Va bilm hay'atiga o'zining bir qancha takliflarini yozadi:

1. Hozirdan boshlab yaraliq kishilarimizdan bir hay'at tashkil qilib, 500 yillik bayramni mumkin qadar tantana bilan o'tkazish yo'lini topmoqqa o'shal hay'at vakil qilinsun.
2. Hay'at Navoiyning bosilmag'an asarlarini topib, bosdirishg'a lozim ko'rulg'anlarini bayramgacha bosdirish chorasini ko'rsin.

3. Navoiyning mukammal tarjimai holi yozdirulsin.
4. Navoiyning shevalaridan terma bir asar tuzilib, nafis qilinib bosdirilsun.
5. Navoiy nomig'a yuqori o'qish yurtlarining adabiyot-til fakultetlarida o'zbek talabalari uchun stipendiyalar ochilsun.
6. O'zbekistonning poytaxtida Navoiyg'a haykal tikilsun.
7. Ba'zi bir o'zbek shaharlarining ko'cha ismlari Navoiy otig'a qo'yilsun".[2; 47-bet]

Cho'lpon yashagan ijtimoiy tuzum, qatag'on siyosati uning bu orzularini ro'yobga chiqishiga yo'l qo'ymagan. Hozirda esa bu takliflarning barchasi amalda o'z aksini topgan. Alisher Navoiy hayoti va ijodini chinakam ilmiy tamoyillar asosida o'rganish XX asrning 20-yillaridan boshlandi. Ulug' shoirning "Xamsa"sini ilmiy, yo'sinda o'rganish sohasidagi dastlabki dadil qadamni o'zbek xalqining serqirra adibi va birinchi professori Abdurauf Fitrat qo'ydi. 1941-yilda sobiq ittifoq hududining II jahon urushi janggohlariga aylanishi tufayli Alisher Navoiy yubileyini keng miqyosda tantana qilish kechiktirildi. Ulug' mutafakkir shoir tavalludining 500 yilligi 1948-yil may oyida tantanali suratda o'tkazildi. [1; 204-206]

Navoiyshunoslik sohasidagi faoliyatlar hozirgacha davom etmoqda. Mustaqillikka erishganimizdan so'ng xuddi Cho'lpon xoxlagandek "Navoiy" nomidagi stipendiya joriy etildi. Ko'pgina shahar va undagi ayrim mahalla va ko'chalarga "Navoiy" nomi berildi. Poytaxtda Navoiyg'a haykal tikildi. 2002-yil noyabr oyida Maskva shahrida Navoiy bobomiz haykalining qad rostlashi ikki mamalakat madaniy hayotida muhim voqealardan bo'ldi. Alisher Navoiyg'a haykal o'rnatilgan Dobrinsk maydoni bugun Maskvaning eng obod va fayzli maskanlaridan biriga aylangan. Bundan tashqari Alisher Navoiy haykali Vashington, Yaponiya, Ozarbayjon, Qirg'iziston, Rossiya, Baku, Tokio, O'sh, Moskva, Ashxobod va Navoiy shaharlarida ham bor.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Vohidov R., Eshonqulov H. O'zbek mumtoz adabiyiti tarixi. O'quv qo'llanma. – T.: O'zbekiston yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamg'armasi nashriyoti, 2006.
2. Cho'lpon. Adabiyot nadir. – T.: Cho'lpon, 1994.

Sabina BERDIYEVA

*Alisher Navoiy nomidagi
Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti
universiteti 2-bosqich talabasi*

CHO'LPON HIKOYALARIDA AYOL OBRAZI TASVIRI

Annotatsiya: ushbu tezisda jadid adabiyotining yuksak namoyondasi Abdulhamid Sulaymon o'g'li Cho'lponning “Qor qo'ynida lola”, “Navvoy qiz”, “Oydin kechalarda” hikoyalaridagi ayollar obrazi tahlilga tortilgan.

Kalit so'zlar: hikoya janri, jadid hikoyachiligi, ayol obrazi, badiiy kontrast, inson va jamiyat

Otashnafas shoir, adabiyot jonkuyari, jadid adabiyotining yorqin namoyondasi Abdulhamid Sulaymon o'g'li Cho'lpon o'zbek adabiyotining shakllanishi hamda taraqqiyotiga ulkan hissa qo'shgan ijodkordir.

Cho'lpon qalamiga mansub hikoyalarni o'qir ekanmiz, uning o'zigagina xos bo'lgan tasvir uslubini, fikr va tuyg'ularning samimiyligini, obraz yaratishdagi yuksak mahoratini ko'rishimiz mumkin. Adib o'z hikoyalarida inson obrazini yaratar ekan, tasavvur va badiiy tavsif uchun unga turli tomondan razm solib,

.....

MUNDARIJA

XX ASR BOSHLARI TARIXIY-MADANIY SHAROITI VA CHO'LPON IJODIYOTI

Almaz ÜLVİ BİNNATOVA. Əbdülhəmid Çolpan – cədidçilərin ən böyük şairi.....	4
Рустамбек ШАМСУТДИНОВ. Чўлпоннинг биринчи терговдаги жавоблари.....	11
Дилором АЛИМОВА. Чўлпон ва давр.....	15
Баходир РАҲМОНОВ. Чўлпон – эрк, истиклол ва озодлик куйчиси.....	21
Дилдорахон АБДУЛЛАЕВА. Чўлпон мактублари хусусида.....	29
Нормурод АBAЗОВ. Беҳбудий ва Чўлпон.....	37
Ойсулув ЎРОҚОВА. Чўлпон эстетик тафаккурининг хусусиятлари.....	43
Махбуба ЗИЯЕВА. Роль творчества Абдулхамида Сулеймана Чулпана в узбекской литературе.....	47
Соҳибахон ИСЛОМОВА . Чўлпоннинг жорий нашрларда эълон қилинмаган шеърлари хусусида.....	50
Искандар МАДҒОЗИЕВ. Чўлпоннинг бир имзоси хусусида.....	57
Mamlakat ISMOILOVA, Shahlo KAMOLOVA. Aesthetical thought of mankind in chulpon's works.....	64
Adiba ABDURAZZAQOVA. Sulaymonqul bazzoz – Volai Rasvo adabiy merosi xususida.....	72
Умринисо ТўРАЕВА. Чўлпон ижодида маърифатпарварлик ғояларининг ифодаланиши.....	76
Sabridin AHMADOV. Cho'lpon ijodining tarixiy ahamiyati va o'ziga xos xususiyatlari.....	81

CHO'LPON IJODIY IZLANISHLARI VA YANGI O'ZBEK

ADABIYOTINING BADIY TAKOMILI

Бахтиёр ФАЙЗУЛЛОЕВ. Чўлпоннинг бадий маҳорати (<i>“Гўзал” шеъри мисолида</i>).....	87
Hamza ÖZTÜRKÇÜ. Çolpan'ın yarkınay piyesinde kadın.....	95
Нурбой ЖАББОРОВ. Чўлпон шеърлятидаги айрим рамзлар поэтикаси.....	115
Дилмурод ҚУРОНОВ, Донохон НЕЪМАТОВА. “Ойдин кечаларда” ҳикоясининг иккинчи таҳрири ҳақида.....	124
Муқаддас ТОЖИБОЕВА. Чўлпон сафарномаларидаги ўзига хослик.....	132
Дилрабо ҚУВВАТОВА, Раҳима ШАРИПОВА. Чўлпон шеърлятида шамол ва булут рамзлари талқини.....	136
Ғайрат МУРОДОВ. Романчиликда янги бадий тажриба.....	141
Нормат ЮЛДАШЕВ. Чўлпон шеърлятида анъанавий жанрлар ва уларнинг трансформацияси.....	146
Ҳалим КАРИМ. Чўлпон ва болалар адабиёти.....	152
Маърифат РАЖАБОВА. Йил фасллари ва бадий талқин.....	159
Машҳура ШЕРАЛИЕВА. Ривояда нутқ субъекти ва нуктаи назар эгаси (Чўлпон ва Э.Аъзам асарлари мисолида).....	164
Азиза АХМЕДОВА. Чўлпон асарларида такрорнинг лингвопоэтик хусусиятлари.....	168
Анжелика ХАЗРАТКУЛОВА. Мастер художественной словесности Абдулхамид Чулпан.....	174
Akromjon XUDOYBERDIYEV. Cho'lpon she'riyatida vatan konseptining badiiy falsafiy talqini.....	178
Бегали МЎМИНОВ. Чўлпон насрида зиёли образи талқини хусусида.....	186
M.QUDRATOVA. Cho'lpon – Navoiy ijodining targ'ibotchisi.....	191
Sabina BERDIYEVA. Cho'lpon hikoyalarida ayol obrazi tasviri.....	194
Orziboni YUSUPOVA. Cho'lpon ijodiy izlanishlarida va poetik individuallikni ta'minlashda sintaktik parallelizmning o'rni.....	198